

UNUTULAN EYÜPLÜ SÜLEYMAN NAZİF

D. Mehmet DOĞAN

*Yazar, TYB Şeref Başkanı'dır.
TRT, Kültür Bakanlığı gibi kuruluşlarda görev yaptı.
Özel yayıncılıkla uğraştı. Dil, kültür ve yakın tarihle ilgili kitapları var.
Türkiye Yazarlar Birliğinin kurucularından.
Uzun süre bu birliğin başkanlığında bulundu.
RTÜK üyeliği yaptı.*

NEDEN NİSYAN?

Gerçekten gelenekleşen ve böylece belediyelerimizin yaptığı kültürel faaliyetler içinde seçkinleşen Eyüp sempozyumlarının önemli başlıklarından biri "Eyüp Meşhurları" olmalıdır. Nitekim, Eyüp meşhurlarına tahsis edilen 6. Sempozyum (10-12 Mayıs 2002) tebliğleri toplantısının yapıldığından bir yıl sonra yayınlandı (2003). Sahabinin önde gelenlerinden, semte bu adın verilmesinin sebebi olan Eba Eyyub el Ensari'den ressam Avni Lifij'e kadar bir çok meşhur Eyüplü ile ilgili tebliğler bu kitapta yer alıyordu. Elbette, "ebedî Eyüplüler" denilen, kabirleri, son istirahatgâhları Eyüp sınırları içinde bulunan meşhurlar da bu kitapta mühim bir yer işgal ediyordu. Bunlar arasında, İstiklâl Marşı şairimiz **Mehmed Âkif Ersoy** ile yanibaşına defnedilmiş olan dâva arkadaşı **Babanzade Ahmed Naim Efendi** üzerine bildiriler de vardı. Her nasılsa, Merhum Mehmed Âkif'in diğer tarafında medfun, Âkif hayranı meşhur bir şahsiyet unutulmuştu: **Süleyman Nazifi**

Eyüp Kültür Müdürümüz, İrfan Çalışan Bey, bana bu unutulmuşu hatırlattığında şaşkınlığımı gizleyemedim. Süleyman Nazifi 20. yüzyılımızın her şeye rağmen adı hâfızamızda kalan önemli şahsiyetlerinden biri idi. Kendisini hatırlamadığımız zamanlarda, Mehmed Âkif ve Abdülhak Hamid gibi çağdaşı mühim edebî şahsiyetler dolayısıyla da hâfızamızda yerini alıyordu. Hele Millî Mücadele basını ile ilgili söz söylenmek gerektiğinde Süleyman Nazifi hatırlamamak mümkün değildi. Büsbütün unutulduğunu sandığınız zamanlarda ise, keskin zekâ mahsülü nüktelerinin hâlâ dilden dile dolaştığını, hatta internette bununla ilgili hayli malzemenin de veran ettiğini görüyordunuz.

Velhasıl, İrfan Bey, bu unutulmuş hatasının tamiri hususunda bana teklifte bulunduğu, önce *"bu nisyanın bilinen veya bilinmeyen sebepleri olmalı"* diye düşün-

Süleyman Nazifi'nin çocukluğu: Biraderi Faik Ali ile bir arada
Fotoğraf: Yazıevi Arşivi

meden edemedim ve Mehmed Âkif'in ahbabı ve kabir komşusu Süleyman Nazifi ile ilgili bir bildiri hazırlamayı kabul ettim.

"Hafıza-i beşer nisyân ile malûl"dü ama, tesadüfî de görünse, bazı sebepleri olmaydı bu unutulmuşun...Kafama takılan bu noktanın açıklığa kavuşması için dahi Süleyman Nazifi dar vakitte araştırmaya ve öğrendiklerimi ilgililerine sunmaya karar verdim.

AHMET HÂŞİM'İN

"SON ŞARKLI"SI

Süleyman Nazifi evvela, galiba ilk mektep kitabımızda yer alan esir fakat hâline isyan eden bir arslanı anlatan kısacık metinden hatırlıyordum. Daha sonra, Ahmed Hâşim'in lise ders kitabına alınmış olan **"Son Şarklı"** yazısı kalıcı bir tesir uyandırmıştır. Ahmed Hâşim gibi, kendi sahasındaki bir ismi önemseme konusunda hayli hasis olan bir şahsiyetin yazısı olmak itibarıyla çok önemliydi bu metin.

“(Süleyman Nazif’in üslubunu) bir adam şeklinde tasavvur ettiğim zaman gözümün önüne muhteşem bir kabile reisi geliyor. Her tarafında sırmalı püsküller sarkan, mutantan bir maşlaba sarılmış bu adamın çebresi esmer ve sakallıdır, gümüş ve altın zencirlere takılı mercan ve yakut kakmalı mukavves bir kılıç yanından sarkıyor; beyaz dişlerinde hayat şimşekleri çakıyor ve gözleri çöllerin ateşiyle yanıyor; arkasında sabırsızlıkla yeri eşele-yen, üç siyah kölenin zahmetle zaptetmeğe çalıştığı yağız bir at, köpükler içinde mütemadiyen ufuklara doğru koşuyor.”

“Mütebeyyiç (heyecan uyandıran, acı veren) ölümüne bâlâ ağıladığımız emsalsiz üstad, hakikaten siyah paltosu ve yuvarlak şapkası altında bir kabile reisinin Asyaî başmetini taşırdı. Şark medeniyetinin serhaddine varmış olan şanlı süvari bir türlü atı, mızrağı ve kalemiyle garb medeniyetinin demir köprüsünden geçememişti. Zira atı, çelik levhaların gürültüsünden ürkmüştü.”

“Üslubunun sathî tetkikinden anlaşılır ki: Süleyman Nazif bir şarklı zihniyetiyle ‘belagat’ kaidelerine büyük bir iman ile inanan son büyük edibimizdir. Sözün kudretini kelimelerin âbenginden, nidaların azametinden ve tezatların şimşeklerinden beklerdi. Fakat muhayyirülükul (akla şaşkınlık veren) bir hayat menbaı olan bu adam, ateşten parmaklarıyla kelimelere dokununca onları garip bir seyyale ile (akıcılıkla) canlandırmasını bilirdi. Cansız kamus onun elinde bir meşale gibi yanardı.”

“Süleyman Nazif, insanlar arasındaki eski tabaka farkları gibi, kelimeler arasında bir sınıf farkının mevcut olduğuna kaniydi. Süflî addettiği bir takım kelimeler vardı ki, onları üslubunun eşliğine bastırmazdı. Bu kelimeler, ruzmerre (her günkü, alışılmış) hayata ait, herkesin kolayca söyleyip anladığı kelimelerdi. Asil kelimeler sınıfını ise tarihe, coğrafyaya, kozmografyaya, felsefeye ait olanlar teşkil eder. Bu bususiyet üslûbuna Asurî bir kâhin lisanı çeşnisi verirdi.”

“Elifbe içinde bilhassa ‘a’ harfine meftundu. İntihap ettiği (seçtiği) ekseri kelimelerde bu harf kuvvetle hâkimdir. Onun için üslûbu bir hitabet lisanı gibi derinden derine gelen garip bir avaz ile duyulurdu. Onu okuyan bir adam, bağıran bir adamı dinliyorum zannederdi ve önünde matbaa harfleriyle basılmış bir sayfanın durduğunu unuturdu.”

“Süleyman Nazif’in lisanında, cinsî ibtiraz yer bulmazdı. Onun için ‘kadın’ isminin geçmediği bu üslûpta şafî bir huşunet mabsustur (bissedilir). Kemale ermiş erkek güzelliğinin en güzel bir nümunesi addedilmeye lâyık olan güzel başı, en hassas ve en mütenevvi bir zekâyı taşımakla beraber, üstad, -kadim bed’â (estetije) sadık kalmak için olacak- yeni coğrafyaya itibar etmez ve dünyayı daraltan telli veya telsiz telgraftan, şimendiferden, otomobilden haberdar görünmeye hiç tenezzül etmezdi. Onun için lisanında arz, Afrika, Asya şimal, cenup gibi kelimeler esrarengiz bir uzaklık ve bir namütenabilik hissini verirdi. A harfinin teselsülüyle yukarıya doğru bir inkişaf alan üslûbu, diğer taraftan dumanlı ve bududu meçbul elfazın tasiriyle ufki bir ittisa alırdı.”

“Binaenaleyh bu lisan, bazan fikri biç iştirak etmeksizin (ibtityaç duymaksızın), sırf kelimelerin sibriyle, sema ve denizin baş döndürücü itila (yükseklik) ve vüsatini (genişliğini) almaya muvafak olurdu.”

“Süleyman Nazif kelimelerin serdarı idi. Kelimeler şimdi onsuz başıboş bir sürüdür.”⁴

“Süleyman Nazif kelimelerin serdarı idi. Kelimeler şimdi onsuz başıboş bir sürüdür.”⁴

Süleyman Nazif’le ilgili olumlu kanaatlerimizi, bilgilerimizi besleyen çok sayıda ifade okuduğumuz metinlerde yer alıyordu. Bu kanaatlerin çoğu, onun İstanbul’un işgali sırasında bir Fransız generalinin fâtihi edasıyla beyaz at üzerinde Beyoğlunda azınlıklar tarafından alkışlanarak karşılanması üzerine yazdığı “**Kara bir gün**” yazısı, yine Mütareke İstanbul’unda, Fransız edibi Piyer Loti ile ilgili olarak yapılan bir toplantıda yaptığı konuşma bu müsbetliği beslemekle kalmıyor, onu âdeta efsaneleştiriyordu. Nitekim bunun üzerine İngilizler tarafından Malta’ya sürülmüş, iki yıl kadar orada gözaltında tutulmuştu. Onun edebiyatçılığı, gazeteciliği yanında idareciliği konusunda da menfi görüşler taşıyan metinlerle neredeyse hiç karşılaşmamıştık. Hele Mehmed Âkif gibi, kişilerle ilişki-

⁴ Ahmed Haşim: *Gurebabane-i Lâklâkan*. İstanbul, 1928

rinde mübalağaya asla kaçmayan bir edibimizin onun Malta'da yazdığı *Ruhum benim oldukça bu imanla beraber Üç yüz sene, dört yüz sene, beş yüz sene bekler*

diye biten "Son nefesimle hasbihal" şiirine karşı yazdığı "Süleyman Nazif'e" başlıklı şiir, resme son şeklini verecek kadar parlak renkler ihtiva ediyordu.

RESİMDEKİ GÖLGE

Süleyman Nazif resmini gölgelendiren ilk ibareler, bir kaç yıl önce yayınlanan **Ressam Naciye Neyyal'ın Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet hatıraları**'nda gördüklerimizdir.² Övülmekte ittifak edilen bir şahsiyetin yerildiğini görmek, bende ciddi bir tereddüt uyandırdı. Naciye Neyyal hanım, daha önce Kudüs, Selanik, Konya ve Yemen valiliği yapmış Tevfik Bey (Biren)'in eşi olarak Hüdavendigâr (Bursa) valiliği sırasında ister istemez Süleyman Nazif Bey'le tanışır. Çünkü Süleyman Nazif Bey, Paris'e kaçıp döndüğünden beri, yani on yıldan fazla zamandır, bir nevi sürgün olarak Bursa valiliğinde "mektupçu"dur. "Mektupçuluk" vilayetin yazı işleri müdürlüğü olarak da anlaşılabilirse de, vali yardımcılığına daha uygun düşmektedir. Neyyal Hanım, Bursa Mektupçusu Süleyman Nazif'in vali olan eşi hakkında iyi şeyler düşünmediğini, Meşrutiyet'in ilanından sonra, "bu herifi İstanbulla postalayalım, yoksa büyük mevkiye gelebilir" şeklinde tezvirat yaptığını yazmaktadır. Süleyman Nazif, daha sonra vali ile beraber İstanbul'a gitmiş, dönüşte, daha önceki azgınlıklarını bilen ahalinin onu bir merkebe ters bindirerek teşhir edeceklerini haber aldığı için, yarıyoldan İstanbulla dönmüş. Bursa'ya bir daha gelmediği gibi, mektupçu tayinini de engelliyormuş (sf. 238-242). Neyyal Hanım, kitabın daha sonraki bir bölümünde menfilere (sürgünlerden) söz ederken, Süley-

man Nazif'le ilgili çok sert ifadeler kullanmaktadır:

"Bu adam Bursa'ya sürülmüştü ve biz oraya vali olarak gittiğimizde vilayet mektupçusu idi. Onun ayda altın para ile seksen lira aldığını hatırlarım; bunun şimdiki satın alma gücünü hesaplamaya kalkarsak, ne kadar yüksek bir maaş aldığı anlaşılır."

"Sırası gelmişken, şu hakikati burada zikretmeliyim; Süleyman Nazif, son derecede ablağısız biri idi ve yaptığı binbir kepezelik arasında vilayette geçinemediği, gene kendi gibi adamlarla dalaşır dururdu. Bu herifler bir gün onun aleybinde yazdırdıkları bir takım yaftaları, şebri şurasında burasındaki direklere asmışlar ve Bursa'da bu yüzden bir hayli nabos haller yaşanmıştı. Neticede bu iş öyle dallamp budaklandı ki, bu vaziyetten bîzar olan Tevfik Bey, Sultan Hamid'e, onu Bursa'dan aldırmasını, eğer bu mektupçunun menfi olmasından dolayı yapılamıyorsa, vilayette kalmaya devam etmesine rağmen, yerine başka bir mektupçunun tayin edilmesini yazdı."

"Sultan Hamid, Tevfik Bey'i Süleyman Nazif gibi bir adama haddini bildirmek istediği için olacak, çok az insana verilen İftihar nişanına lâyık gördü."

Süleyman Nazif Paris'te iken

Fotoğraf: Yazıevi Arşivi

² **Ressam Naciye Neyyal'ın Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet hatıraları.** (Haz. Fatma Rezzan Hürmen) İstanbul 2000

"Bu Süleyman Nazif'in Tevfik Bey'e nasıl düşman olup da ona kötülük etmek için nelere kalkıştığını yazmaya kalkışsam bu hikâye sabifelere sığmaz."³

KOYULAŞAN GÖLGE

Vali eşi Neyyal Hanım'ın hatıratında kadınlık hislerine kapıldığını, şahsî kızgınlığını yansıttığını, bunu yaparken de epeyce ileri gittiğini düşünebiliriz elbette. Buna rağmen onun kızgınlığına sebep olan bazı emarelerin bulunma ihtimalini de gözden uzak tutmamalıyız. İşin şahsiliğinden umumiliğe doğru götürülmesi halinde pek de kıymeti harbiyesi olmayan hususların önem kazanma ihtimali de yok değildir. Bu ihtimali de görünür hale getiren, **Rauf Orbay**'ın hatıralarında rastladığımız şu ifadeler oldu:

"... Şu sürgün hayatının ruhlar üzerinde yaptığı çeşitli tesirler, bazılarını ne bâle getiriyor. Düne kadar âleme vatanseverlik dersleri veren şair ve edip Süleyman Nazif Bey, bugün Yakup Şevki Paşa'yı bir kenara çekerek, hudutların nebirlerle tayini nazariyesinin en doğru olduğunu ispat yolunda birçok mütalaalar ileri sürdükten sonra diyor ki: 'Paşam, ben Diyarbekirliyim, sizin maskat-ı re'siniz (doğumyeriniz) de Harput'tur. Arz ettiğim kaideye göre, bu iki şehir, Fırat ve Dicle nebirleriyle mahdut bölgeler dabilinde bulunduklarından, Irak'a dâbildir. Şu halde biz de Irak'lı olarak Bağdat hükümetine iltibak etmeliyiz. Osmanlı İmparatorluğu'nun artık istikbali olmadığından, bu şekilde başımızın çaresine bakmamız pek muvafık olur kanaatindeyim..."⁴

Rauf Bey, Süleyman Nazif'in, sürgün hayatında hissettiği baskıdan dolayı fikri değişim geçirdiğini, nazikâne belirtmektedir. Fakat, Süleyman Nazif'in, Millî Mücadele sırasında **Velayat-ı Şarkıye Müdafaa Hukuk Cemiyeti** kurucularından olmasına, çok meşhur "Kara Bir Gün" makalesini yazmasına rağmen, pek mücadeleyi des-

tekler bir konumda olmadığı anlaşılmaktadır.⁵ İsmi **İsmail Hami, Refii Cevat, Celâl Nuri, Ahmet Emin, Lütfi Simavi** gibi yazarlar arasında, yani Amerikan mandasına yakın olanlar arasında sayılmaktadır. Nitekim, 19 Mayıs 1919'da kendi gazetesi Hadisat'ta yayınlanan "İnsaf ve basiret" başlıklı başyazısında, işgal sırasındaki tutumundan ötürü eleştirilen Aydın/İzmir valisi İzzet Paşa'yı savunmakta, Versay konferansında alınan kararlar muvacehesinde yapılacak bir şey olmadığını iddia etmektedir.⁶

Süleyman Nazif'in Malta sürgününden döndükten sonra da Anadolu'daki mücadeleye lehinde olmadığını bir yazısından çıkarmak mümkündür:

"Ben Malta'ya sürülmeden de memleketimin kurtuluşu ve selâmetine taalluk eden ümidim kırılmıştı."⁷

Süleyman Nazif'in 1 Şubat 1926 tarihini taşıyan "**Mustafa Kemal'e inanmazdım**" başlıklı bu yazısı, itirafname tarzında bir müdafaaamedir. Fransız Generali France d'Espere'nin İstanbul'da azınlıklar tarafından tantanalı karşılanışının, Türk basınına sıradan bir haber olarak verilmesi onu kızdırmıştır. O gün bütün kurtuluş ümidini kaybetmiştir. "Kara Bir Gün"ü yazarak hayatını da ortaya koymuştur. Fakat, hakkında çıkarılan idam emri yerine getirilmemişse, kabahat ne onundur, ne de sansür memurunun. "Düşman toplarının güllerine göğüslerini açıp da ölmeyenlere Allah acısın." Süleyman Nazif, o sıralar Mustafa Kemal Paşa'dan, "Enver Paşa'nın eski arkadaşından" da bir şey beklememektedir. "Meğer Hazret-i Muhammed'in hiçbir vakit ve daima ümmetinin üstünde şefkatle titreyen müberek ruhu, Mustafa Kemal'e 'Yürü...ve korkma! Hesap, mantık, riyaziye, fânilerin icat ettikleri kaide ve ölçülerdir. Ot bitmeyecek kadar harap olan bu yerlerden bir ordu fıskırarak, Av-

³ age., sf.500

⁴ **Cebennem Değirmeni**. H.Rauf Orbay'ın siyasi hatıraları. C.2. sf.47)

⁵ **Velayat-ı Şarkıye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti**, Mütareke'den hemen sonra kurulmuş, ilk şubasını Erzurum'da açmış, Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa ve Rauf Bey de bu cemiyete girmiştir. Erzurum Kongresini düzenleyen cemiyet olarak Millî Mücadele'de çok önemli sembolik bir rol oynamıştır. Kurucuları arasında Süleyman Nazif, İsmail Hakkı Bey (Eski Beyrut valisi, Diyarbekirli), Ahmed Nedim Bey (Cemiyetin reisi, eski Hicaz valisi, Harputlu), Asaf Bey (Van meb'usu), Fevzi Bey (Diyarbekir meb'usu) ve Zülfi Bey (Diyarbekir meb'usu). Halide Edib de bu cemiyete girmiş, Türkiye'ye gelen Amerikan heyetiyle görüşmeleri yapmıştır. (Şuayb Karakaş: **Süleyman Nazif**. Ankara, 1988, sf.125-131).

⁶ Nursen Mazıcı: **Belgelerle Atatürk Döneminde Mubalefet**. İstanbul, 1984

⁷ **Yakın Taribimiz**. İstanbul 1962, C.1., sf. 232

rupa medeniyetinin çelikten kaleleri, yakıp eriten mermileri, senin askerlerinin çıplak güğüsleri üstünde kırılacak'... diyor muş."

Süleyman Nazif'in kendi ifadesine göre, ümitsizlikle, Millî Mücadele'ye aykırı bir konumda bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu konumun, nihai zaferden ve Cumhuriyetin ilanından sonra onu zor duruma düşürdüğünü tahmin edebiliriz. Bu konumda bir kişinin, bazı "ısbat" gayretleri içinde olması beklenebilir. Bugüne kadar, cevaplandıramadığımız, Süleyman Nazif'in İskilipli Âtîf Hoca'nın yargılanması sürecinde etkisi olduğunu düşündüğümüz "İmana Tasallut-Şapka meselesi" (1925) kitabı böylece yerine oturmaktadır.

Âtîf Hoca 1924 yılında "Frenk mukallitliği ve Şapka" isimli bir kitap yayınlamıştır. Şapka kanununun kabulünden bir buçuk sene evvel yayınlanan bu kitap, Maarif Vekaleti'nin izin ve takdiri ile yayınlanmıştır.

Âtîf Hoca bu 32 sayfalık kitapçıkta, Avrupa taklitçiliğini eleştirmekte Avrupa'nın ilim ve fennini almanın caiz, hatta lüzumlu olduğunu, kılık kıyafette onlara benzemenin aslında ruhtaki bir bozuluşa âlâmet veya onun bedene aksetmesine sebebiyet vereceğini, bunun ise müstakil bir şahsiyet inşa eden İslâm anlayışına zıt düşüğünü söylemektedir ve bunu Peygamberimizin "Bir kavme benzemeye çalışan onlardır" hadisi çerçevesinde izah etmeye çalışmaktadır.

Âtîf Efendi kitabını neşrettikten sonra bu eser hakkında Süleyman Nazif bir tenkit yazısı yazar.

Süleyman Nazif daha önce oruçla ilgili olarak bir yazı yazmış ve Âtîf Hoca onu susturucu bir cevap vermişti. Şapka risalesi çıkınca "Bir Hocaefendiye cevap" yazısını yazmış, Âtîf Efendi'nin cevabı üzerine daha sert karşılık vermiş, fakat bu yazı hocanın eli kolu bağlı olduğu, hapsedildiği

Servet-i Fünun Dergisi'nin kapağı

sırada yayınlanmıştı. Daha sonra da iki yazısını Âtîf Hoca'nın verdiği cevabını beklemeden "İmana Tasallut" adıyla kitap halinde yayınlamıştır. Süleyman Nazif bu kitapta, o zamanki siyasi zemine uygun bir tavır ortaya koymak adına, İslâm tarihini neredeyse yok sayacak ifadeler kullanmıştır. "Mezhebimin imamı olan Ebu Hanife'yi aradan çıkartarak Peygamberim ve Allahımla yalnız kalmak"tan bahsetmiştir. Nazif bu yazısında Âtîf efendi için de "dar görüşlü, cahil, Allah'ın haram etme yetkisini gasp edici" gibi sıfatlar kullanmıştır.

Âtîf Hoca, Süleyman Nazif'in hücumuna gerekli cevabı vermiştir:

"Fıkıh ilminde ihtisas sahiplerinden bulunan ve sözleri her vech (yönü) ile itimada şayan olan muhterem zatların sözlerine mi müslümanların itimad ve iman etmesi vacip olur, yoksa kendi itiraf ettiği vech ile, 20'den 45 yaşına kadar 25 sene şüphe vadisinde dolaşıp ve diğer bir makalesinde itiraf ettiği üzere bu esnada bir çok kimse-leri dalalete sürüklemiş olan, on bir senelik bir müslüman olduğu halde, benim bildiğim bir sene içinde iki defa, dinî zaruretlere taarruz eden, (biri orucun mükellefi-

yetinin vücubunu inkâr, diğeri Hz. İsa'yı tahkir ve tezyif) artık 25 sene dinsizlik, dalal ve idlal vadisinde yaşayan, on bir senelik İslâmiyet zamanında da dini zaruretlere saldırmaktan geri durmayan Süleyman Nazif Bey'in şapka hakkında vermiş olduğu hükümlere, fetvalara mı itimat etmeleri lâzım geleceğine dair verilecek hükmü yine efkâr-ı ammeye (kamuoyuna) havale ederim."

Tahirül Mevlevi hatıralarında, Süleyman Nazif'in tavrını şöyle eleştirmektedir:

"Bir adamın en tehlikeli anında, sırf ilmi bir mübahasedeki (tartışmadaki) mağlubiyetin hincını çıkarmak için onun aleyhinde ve müdafaa edemeyeceği bir sûrette jurnal vermeye kalkışmak ne dinde hoş görülür ne dinsizlikte."

Netice olarak, iskilipli Âtîf Hoca, hukuk tarihine geçecek bir adlî hataya kurban edildi. Çünkü, Şapka kanununun ortada olmadığı bir zamanda, ondan neredeyse iki yıl önce yayınlanan bir kitabı yüzünden İstiklâl Mahkemesi kararıyla idam edildi. Böylece hukukun en temel prensipleri arasında sayılan, "mâkabline şâmil olmamak" (geriye yürümemek) ilkesi çiğnendi. (4 Şubat 1926)

1 Şubat'ta 1926'da "Mustafa Kemal'e inanmazdım" itirafname veya müdafaaanesi yayınlanan Süleyman Nazif de, fakr ü zaruret içinde Âtîf Hoca'nın vefatının yıldönümünü göremeden, 4 Şubat 1927'de zatürreeden öldü...

Milli Mücadele'de mühim rolü olan bir cemiyetin kurucuları arasında bulunması, işgalcilere karşı şiddetli ifadeler ihtiva eden yazı ve hitabelerine ve bu sebeple Malta'ya sürülmesine rağmen Cumhuriyet'ten sonra gerekli ilgiyi görmeyen, daha önemsiz işler yapmış olanlar bir şekilde değerlendirilir, milletvekilliği ile ödülendirilirken hiç hatıra gelmeyen Süleyman Nazif fakr ü zaruret içinde ölür. Ölümü

üzerine, o sıralar milletvekili olan "Üstad-ı Âzam" Abdülhak Hamid, naaşının Ziya Gökalp gibi son devir ünlülerinin kabirlerinin bulunduğu Sultan Mahmud türbesi haziresine defnedilebilmesi için Başvekil İsmet Paşa'ya telgraf çeker. Ankara gereken zamanda cevap vermeyince, Edirnekapı şehitliğine defnedilir. Mezarı dört yıl yapılmaz, taşı dikilmez. Nihayet belediye Süleyman Nazif'in mezarını yaptırır. Mezar taşına kardeşi şair Faik Ali Ozansoy'un şu beyti yazılır:

Şimşek mürekkep olmalıdır, yıldırım kalem,

Tahrir için kitabe-i seng-i mezarını

KISA HAL TERCÜMESİ VE ESERLERİ

Doğumu: Diyarbakir, 1869. Babası **Said Paşa** mutasarrıf (vali), meşhur tarihçi ve şair. Hususî tahsil gördü, arapça, farsça ve fransızca öğrendi. Diyarbakir vilayet matbaası müdürlüğü yaptı. 1895'te "Ermenilere Avrupa erbab-ı semahati tarafından verilecek imtiyazın sutur ve sahaifini kanımızla bozacağımızı müttehiden ilân ederiz" cümlesiyle biten bir telgraf yazdı.

1896'da İstanbul'a geldi. 1897'de Paris'e kaçtı. 8 ay sonra döndü. Dönüşünde Hüdavendigâr vilayeti mektupçusu olarak Bursa'da ikamete memur edildi (1897-1908). Bu sırada Servet-i Fünun'a İbrahim Cehdi imzasıyla şiirler ve yazılar gönderdi.

Meşrutiyetten sonra bir süre Tasvir-i Efkâr'da başyazılar yazdı. Basra, (1909), Kastamonu (1910), Trabzon (1911), Musul (1913) ve Bağdat (1914) valiliği yaptı. 1915'ten itibaren kalemiyle geçinmek için gazetecilğe yöneldi. Cenap Şahabeddin'le **Hadisat** gazetesini çıkardı ve bu gazetede 9 Şubat 1919 "Kara Bir Gün" isimli makalesi yayınlandı. Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına öncülük etti (4.12.1918). 23 Ocak 1920'de

Pierre Loti Gün'ünde konuştu. Bunun üzerine İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü.

Ekim 1921'de İstanbul'a döndü. Fakirlik içinde 4 Ocak 1927'te İstanbul'da zaatürreeden vefat etti. Şiirlerinden çok nesirlerinin önemli olduğunda bütün edebiyat tarihçileri ittifak etmektedir.

Mizacının hayatını tanzim ettiği söylenebilir. Heyecanlı, aşırılığa meyyal, hassas bir şahsiyet. Dil hassasiyeti yüksektir, yeni lisancılarla anlaşamamıştır. Anlayış ve tarz olarak Namık Kemal'in devamıdır.

ESELERİ

Nesir/ **Bahriyelilere Mektup** (İsviçre 1897),

Nâmık Kemal (Paris 1897),

Malumu İlam (Paris 1897, Mısır 1908),

Boş Herif (Şerif Paşa hakkında, 1910),

Süleyman Paşa (Bağdat, 1910),

İki İttifakın Tarihçesi (1914),

Batarya İle Ateş (1916),

Âsitan-ı Tarihte Galiçya (1919),

Mehmed Âkif (1924),

Hitabe (1920),

Namık Kemal (1922),

Lütfi Fikri Bey'e Cevap (1922),

Nasriddin Şah ve Bâbiler (1923),

Çal Çoban Çal (1923),

Hız. İsa'ya Açık Mektup (1924),

Çalınmış Ülke (1924),

İmana Tasallut-Şapka meselesi (1925),

Külliyat-ı Ziya Paşa (Nazım kısmı, 1925),

İki Dost (1925),

Kâfir Hakikat (1926),

Yıkılan Müessesese (1927).

Şiir/Gizli Figanlar (Kahire 1906),

Firak-ı Irak (1918),

Malta Geceleri (1924).

Tercüme/**Victor Hugo'nun bir mektubu** (1908),

Lübnan Kasrının Sahibesi (P.Benoit'den).

LATİN HARFLERİYLE YAYINLANANLAR

Batarya İle Ateş, Firak-ı Irak ve Galiçya (1969),

Mehmed Âkif (1971 ve 1991).

HAKKINDA YAZILAN KİTAPLAR

İbrahim Aleaddin (Gövsâ): **Süleyman Nazif**. İstanbul 1933

Şükrü Kurgan: **Süleyman Nazif**. İstanbul 1955

Hilmi Yücebaş: **Süleyman Nazif'ten Hatıralar**. İstanbul 1957

S.Nabi Özerdim: **Süleyman Nazif**. İstanbul 1958

Şevket Beysanoğlu: **Süleyman Nazif**. Ankara 1970

Şuayb Karakaş: **Süleyman Nazif**. Ankara 1988

Hakkında yapılan tez:

Süleyman Nazifin hayatı ve eserleri, Şuayb Karakaş 1986

Süleyman Nazif'in kabri
Fotoğraf: Eyüp Belediye
Arşivi